

**Θέματα Αρχαίων Ελληνικών
Γενικής Παιδείας
Β΄ Λυκείου 2000**

ΕΚΦΩΝΗΣΕΙΣ

Κείμενο από το πρωτότυπο

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ (στίχοι 701-718)

Ἐμοί δέ σοῦ πράσσοντος εὐτυχῶς, πάτερ, οὐκ ἔστιν οὐδέν κτῆμα τιμιώτερον τί γάρ πατρός θάλλοντος εὐκλείας τέκνοις ἄγαλμα μεῖζον, ἢ τί προς παίδων πατρί;	701
Μή νυν ἐν ἦθος μοῦνον ἐν σαυτῷ φέρει, ὡς φῆς σύ, κοῦδέν ἄλλο, τοῦτ' ὀρθῶς ἔχειν ὅστις γάρ αὐτός ἤ φρονεῖν μόνος δοκεῖ, ἢ γλώσσαν, ἦν οὐκ ἄλλος, ἢ ψυχὴν ἔχειν, οὔτοι διαπτυχθέντες ὠφθησαν κενοί.	705
Ἄλλ' ἄνδρα, κεῖ τις ἤ σοφός, τό μανθάνειν πόλλ' αἰσχρόν οὐδέν καί τό μή τείνειν ἄγαν.	710
Ὅρας παρά ρείθροισι χειμάρροις ὅσα δένδρων ὑπεῖκει, κλῶνας ὡς ἐκσῶζεται, τά δ' ἀντιτείνοντ' αὐτόπρεμν' ἀπόλλυται. Αὕτως δέ ναός ὅστις ἐγκρατῆ πόδα τείνας ὑπεῖκει μηδέν, ὑπτίους κάτω στρέψας τό λοιπόν σέλμασιν ναυτίλλεται. Ἄλλ' εἶκε θυμῷ και μετάστασιν δίδου.	715

A. Από το απόσπασμα που σας δίνεται να μεταφράσετε στο τετράδιό σας τους στίχους 701-709. (Ἐμοί δέ σοῦ πράσσοντος... ὠφθησαν κενοί.)

(Μονάδες 30)

B. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Να γράψετε στο τετράδιό σας τις απαντήσεις των παρακάτω ερωτήσεων:

1. τό μή τείνειν ἄγαν (στιχ. 711): Από που είναι παρμένη η μεταφορική αυτή φράση και ποια είναι για τους αρχαίους Έλληνες η σημασία της αντίληψης που εκφράζει;
(Μονάδες 10)
2. Να αποδώσετε με δικά σας λόγια τις δύο εικόνες, με τις οποίες ο Αίμων καταλήγει στην προτροπή προς τον πατέρα του "Ἄλλ' εἶκε θυμῶ και μετάστασιν δίδου" (στιχ. 718).
(Μονάδες 10)
3. Στους στίχους 705 -706 του κειμένου από το πρωτότυπο, ο Αίμων χρεώνει στον Κρέοντα μια μοιραία μονομέρεια σκέψης. Με βάση τα στοιχεία από το μετεφρασμένο κείμενο που ακολουθεί (στιχ. 194 - 210) να εξηγήσετε σε τι συνίσταται αυτή η μονομέρεια του Κρέοντα ως προς τους δύο αδελφούς.
(Μονάδες 10)

Κείμενο από μετάφραση

(στίχοι 194 210)

ΚΡΕΩΝ	Τον Ετεοκλή, που χάθηκε σαν ήρωας στη μάχη υπερασπίζοντας την πόλη του, τάφος να τον δεχτεί με προσφορές τιμής, καθώς αρμόζει στους ήρωες νεκρούς.	195-196 197
	Τον αδερφό του πάλι, τον Πολυνείκη εννοώ, που χώρα πατρική και ντόπιους θεούς εξόριστος γυρνώντας θέλησε πέρα για πέρα να πυρπολήσει, δικό του αίμα θέλησε να πει, δικούς του στη σκλαβιά να σύρει, αυτόν, λέω, στην πόλη τούτη βγήκε προσταγή κανείς να μη νεκροστολίσει, να μη θρηνήσει κανείς, να τον αφήσουν άθαφτο, κορμί ρημάδι, τα σκυλιά να τον ξεσκίσουν και τα όρνια.	200 205
	Αυτή 'ναι η θέλησή μου' ποτέ δε θα τιμήσω εγώ περισσότερο τους άδικους από τους δίκαιους. Νεκρό και ζωντανό το ίδιο θα τιμήσω αυτόν που με της πόλης τα νερά πηγαίνει	210

4. Να αποδώσετε με συντομία το περιεχόμενο των παρακάτω όρων που αναφέρονται στο δράμα: μύθος, πρόλογος, λογείο, κόθορνοι, χορηγία.
(Μονάδες 10)

5. Να γράψετε δύο ομόρριζα (απλά ή σύνθετα της αρχαίας ή της νέας ελληνικής γλώσσας) για κάθε μια από τις παρακάτω λέξεις: *πράσσοντος, φρονεῖν, γλῶσσαν, μανθάνειν, ἐκσφῆζεται.*
(Μονάδες 10)
6. α. Να μεταφέρετε στο τετράδιο σας τον παρακάτω πίνακα σωστά συμπληρωμένο:
(Μονάδες 5)

Πτώσεις	ἄγαλμα	μειζον
Γενική Ενικού		
Αιτιατική Πλυθυντικού		

- β. Να γράψετε το τρίτο ενικό πρόσωπο της οριστικής μέλλοντα των παρακάτω τύπων στη φωνή που βρίσκονται: *φρονεῖν, πράσσοντος, ἔχειν, ὄρα, ἔστιν.*
Σημείωση: Για το ἔχειν αρκεί ο ένας από τους δύο μέλλοντες.
(Μονάδες 5)
7. Να μεταφέρετε στο τετράδιο σας τις προτάσεις που ακολουθούν συμπληρώνοντας τον συντακτικό ὄρο που λείπει:
τιμιώτερον (στ. 702) εἶναι.....στο κτῆμα
ὅστις (στ. 707) εἶναι.....στο δοκεῖ
γλῶσσαν (στ. 708) εἶναιστο ἔχειν
δένδρων (στ. 713) εἶναι.....στο ὅσα
ἐγκρατῆ (στ. 715) εἶναι.....στο πόδα
(Μονάδες 10)

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Για μένα, όμως πατέρα μου, κανένα απόκτημα δεν είναι πολυτιμότερο από τη δική σου ευτυχία· γιατί ποια χαρά είναι μεγαλύτερη για τα παιδιά από τη δόξα του ευτυχισμένου πατέρα ή ποια (ενν. χαρά είναι μεγαλύτερη) για τον πατέρα (ενν. από τη δόξα) των (ενν. ευτυχισμένων) παιδιών; Μη λοιπόν έχεις μόνον ένα τρόπο σκέψης, ότι σωστό είναι αυτό, που λες εσύ, και τίποτε άλλο. Γιατί όσοι νομίζουν ή ότι μόνο αυτοί σκέπτονται σωστά ή ότι έχουν γλώσσα ή θάρρος που άλλος δεν έχει ,αυτοί, όταν ανοιχτούν και εξεταστούν σε βάθος, βρίσκονται (ή φαίνονται) ότι είναι άδειοι.

B 1.

Με τη μεταφορική φράση «τό μή τείνειν ἄγαν» εννοείται το τέντωμα της χορδής του τόξου ή των μουσικών οργάνων και υπονοείται η ευρύτητα διαδεδομένη αρχαιοελληνική αντίληψη για το «μέτρο». Σύμφωνα με αυτή την αντίληψη ό,τι φτάνει στην υπερβολή είναι επικίνδυνο. Ωστόσο, άλλοτε εξαιτίας του θεϊκού φθόνου και άλλοτε λόγω προσωπικών σφαλμάτων ο άνθρωπος οδηγείται στην υπέρβαση των ορίων και τελικά στην τραγική συντριβή.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση το πείσμα, η αδιαλλαξία και ο δογματισμός του Κρέοντα θα τιμωρηθούν σκληρά από τους θεούς. Ο δογματισμός του και η μονολιθικότητά του τον εξωθεί σε ακρότητες και έτσι υπερβαίνει τα όρια. Ο Κρέοντας αρνείται την αρχή της πολυφωνίας και με τον εγωισμό του προκαλεί την καταστροφή του. Ο συνετός Αίμωνας προσπαθεί απεγνωσμένα να φέρει τον πατέρα του στον ορθό δρόμο. Για το λόγο αυτό χρησιμοποιεί αυτή τη φράση με το γνωμικό του επιχείρημα προσδίδοντας παράλληλα μια πιο γενική βάση στη θέση του.

Η ορθότητα αυτής της θέσης έχει διαχρονικό χαρακτήρα·μέχρι και σήμερα είναι κοινά αποδεκτό ότι ακόμη και η σοφία δεν επιτρέπει τον εφησυχασμό. Αντίθετα, επιβάλλεται η επαγρύπνηση και η διαρκής ενημέρωση μέσω της «διά βίου παιδείας», κάτι που είχε επισημανθεί και από τον Σόλωνα με τη φράση «γηράσκω ἀεί διδασκόμενος».

2.

Η πιθανή συντριβή του Κρέοντα λόγω της ανυποχώρητης οργής του προοικονομείται με δύο μεταφορικές φυσικές εικόνες:

Πρώτη εικόνα, από το φυτικό βασίλειο: υπάρχουν δέντρα που υποχωρούν στα ορμητικά νερά και έτσι σώζονται, ενώ τα αλύγιστα ανθίστανται και τελικά ξεριζώνονται. Ο Αίμων με την αντίθεση «ὄσα.....ὑπέικει» «τά δ' ἀντιτείνοντ'» τονίζει από τη μια τη σωτηρία των δέντρων και από την άλλη την ολοκληρωτική καταστροφή τους. Έμμεσα επικρίνει το δογματισμό και την ισχυρογνωμοσύνη του πατέρα του. Χρέος κάθε ανθρώπου, όπως και του Κρέοντα σαν δέντρο που δεν υποχωρεί και δε λυγίζει, θα πρέπει να είναι η αποφυγή υπέρβασης των ορίων της ανθρώπινης φύσης. Η υποχωρητικότητα και η διαλλακτικότητα έμμεσα προβάλλονται ως αρετές, μιας και από τη σύγκρουση με τις θεϊκές δυνάμεις θα πρέπει να θεωρείται δεδομένη η ήττα του ανθρώπου.

Δεύτερη εικόνα, από τη ναυτική θαλάσσια ζωή: το πλοίο που ταξιδεύει με τεντωμένο πανί σε ισχυρό άνεμο αναποδογυρίζεται. Εδώ ο Αίμων προτείνει έμμεσα την υποχωρητική στάση, μιας και τόσο η ιδεολογική ακαμψία όσο και οι εμμονές μόνο καταστροφικά αποτελέσματα μπορούν να έχουν. Έτσι αποδίδει στο θυμό την εμμονή του Κρέοντα και θεωρεί ότι θα πρέπει να επιλέξει μια πιο διαλλακτική στάση απέναντι στα πράγματα και να αποβάλλει την αλαζονεία του που αποτελεί ύβρη προς τους θεούς.

Κοινά στοιχεία των δύο εικόνων θα μπορούσαν να θεωρηθούν τα ακόλουθα:

- α. και τα δύο είναι παρμένα από τη φύση και
- β. θίγουν τα ίδια χαρακτηριστικά του ήθους του Κρέοντα.

Διαφορές των δύο εικόνων είναι:

- α. η δεύτερη εικόνα δεν έχει αντιθετική ανάπτυξη και
- β. η δεύτερη εικόνα αναφέρεται στις συνέπειες που έχει η στάση του Κρέοντα στην πολιτεία και όχι μόνο στον ίδιο.

Αντίστοιχα παραδείγματα, βέβαια, είχε χρησιμοποιήσει και ο Κρέοντας για την Αντιγόνη, όταν στους στίχους 473-8 έγινε λόγος για άτιθασα άλογα που δαμάζονται εύκολα και για ισχυρό σίδηρο που θρυμματίζεται επίσης εύκολα. Η αντιστοιχία στη χρήση των παραδειγμάτων δεν θα πρέπει να μας ξενίζει, αφού η Αντιγόνη για τον Κρέοντα δεν είναι τίποτε άλλο παρά ό,τι ο Κρέοντας για τον Αίμονα.

3.

Κατά τον Αίμονα η αντιμετώπιση της ταφής των δύο αδελφών από τον Κρέοντα είναι δείγμα μονομερούς αντίληψης και δογματισμού. Η απόδοση τιμών στον Ετεοκλή με το σκεπτικό ότι υπερασπίστηκε ηρωικά την πατρίδα του, ενώ η στέρησή τους στον Πολυνείκη λόγω της προδοσίας της πατρίδας του είναι θέση μονόπλευρη και θα πρέπει να αναθεωρηθεί. Αντίθετα, ο Κρέοντας με το φορτισμένο λόγο του επικαλείται την απόλυτη αφοσίωσή του στο κράτος, στη φιλοπατρία και στην πειθαρχία. Πρακτικά για τον Κρέοντα δεν υπάρχει περίπτωση αναθεώρησης. Ο Ετεοκλής αγωνίστηκε με ηρωισμό και γενναιότητα υπερασπιζόμενος την πατρίδα του. Με φράσεις καθαρά αξιολογικού χαρακτήρα, όπως «ἀριστεύσας» και «ἀρίστοις» προκρίνεται το ήθος του ήρωα Ετεοκλή. Αντίθετα ο Πολυνείκης προσβάλλοντας πατρίδα και εγχώριους θεούς γεύτηκε συγγενικό αίμα και θέλησε να οδηγήσει ακόμη και στη σκλαβιά τους συμπολίτες του. Συνεπώς υπήρξε ασεβής, ιδιοτελής και προδότης.

Συγχρόνως, βέβαια, προσπερνά το γεγονός της δικαιωματικής διεκδίκησης της εξουσίας από τον Πολυνείκη. Ο Ετεοκλής ήταν αυτός που απροσχημάτιστα αρνήθηκε την παράδοση της εξουσίας στον αδελφό του και έτσι έθεσε σε κίνδυνο την ακεραιότητα της πατρίδας του.

Η μονομέρεια του Κρέοντα προβάλλεται άμεσα ακόμη και μέσω της σειράς που επιλέγεται να γίνει αναφορά στα δύο αδέρφια (πρώτα ο Ετεοκλής και μετά ο Πολυνείκης), καθώς και μέσω του πολυσύνδετου σχήματος (μήτε...μήτε...δ'...και...και...τ'), του ρεαλιστικού ύφους των φρικιαστικών εικόνων, αλλά της αναλογίας στην έκταση της αναφοράς στα δύο αδέρφια (τέσσερις στίχοι στον Ετεοκλή και εννιά στον Πολυνείκη).

Η πολιτική θεωρία του Κρέοντα επιβάλλει τις τιμές στους δίκαιους και τη στέρησή τους στους άδικους είτε αυτοί είναι ζωντανοί είτε νεκροί. Με τον τρόπο αυτό, όμως, ο Κρέοντας υπερβαίνει την εξουσία του ως κοσμικού άρχοντα. Υπερτιμά την πόλη και ταυτόχρονα παρακάμπτει τις επιταγές του θείκου νόμου. Έτσι καταλήγει στην απόφασή του για επιβολή της έσχατης μορφής τιμωρίας, δηλαδή στέρηση των επικήδειων τιμών. Κατά τον Lesky «Αυτός ο Κρέοντας δεν είναι η φωνή της Πολιτείας που ξέρει τα δικαιώματα αλλά και τους περιορισμούς της. Αυτόν τον σπρώχνει εκείνη η υπερβολή που τίποτε άλλο δεν βλέπει εκτός από τον εαυτό της, μια ύβρις διπλά επικίνδυνη και απαράδεκτη γιατί εμφανίζεται με το κύρος της εξουσίας.»

4.	
μύθος	Είναι η υπόθεση του έργου, το σενάριο, άρα, ως μίμηση πράξεως, η βάση της τραγωδίας. Ανήκει στα κατά ποιον μέρη της τραγωδίας. Τα θέματα των τραγικών μύθων τα αντλούσαν οι ποιητές κυρίως από τη μυθολογία αλλά και από την ιστορία. Οι τρεις μεγάλοι μυθικοί κύκλοι Θηβαϊκός, Αργοναυτικός και Τρωικός- έδιναν θέματα, για να σχεδιάζουν οι ποιητές την τραγική δράση.
Πρόλογος	Έχει τη μορφή μονολόγου ή διαλόγου, ενώ στα παλαιότερα έργα, ιδίως του Αισχύλου, δεν υπάρχει πρόλογος, αλλά η τραγωδία αρχίζει από την πάροδο. Με τον πρόλογο, που σημαίνει τον πρώτο λόγο του ηθοποιού, οι θεατές εισάγονται στην υπόθεση της τραγωδίας. Ανήκει στα κατά ποσόν μέρη της τραγωδίας και αποτελεί επικό στοιχείο της.
λογείο	Πρόκειται για το υπερυψωμένο δάπεδο, αρχικά ξύλινο και αργότερα πέτρινο ή μαρμάρινο, στο οποίο έπαιζαν οι ηθοποιοί. Ήταν κατασκευασμένο κατά μήκος του τοίχου της σκηνης προς την πλευρά των θεατών. Δεν υπήρχε κατά τα κλασικά χρόνια.
κόθορνοι	Ήταν τα υψηλά υποδήματα με πολύ χοντρό πέλμα των ηθοποιών. Μεγάλωναν το ανάστημα του ηθοποιού, ώστε να φαίνεται επιβλητικός. Αποτελούσαν και αυτά μέρος της σκευής (ενδυμασίας) του ηθοποιού που στόχευε στη μεγαλοπρεπή εμφάνιση κατά την παράσταση.
χορηγία	Με αυτή την τιμητική λειτουργία επιβαρύνονταν οι εύποροι Αθηναίοι που επιλέγονταν από τον επώνυμο άρχοντα. Οι χορηγοί όφειλαν να χρηματοδοτήσουν την προετοιμασία του χορού. Στα πλαίσια αυτής της υποχρέωσής τους έπρεπε να εξασφαλίσουν τροφή, στέγη και μια στοιχειώδη αποζημίωση για τους χορευτές και ταυτόχρονα να φροντίσουν για το χοροδιδάσκαλο, τον αυλητή, αλλά και για τη σκευή των υποκριτών, των χορευτών και των βωβών προσώπων.

5. πράσσοντος < πράττω
 πράξι (εἰς-, διά-, αντί-), πραγματικός
 (πράγμα, πράγματι, πραγματικότητα,
 πρακτικός, πραγματεία, άπρακτος,
 πράκτορας, διαπραγμάτευση...)
 φρονεῖν < φρονώ
φρόνηση(περι-), **φρόνιμος**
 (φρόνημα, φροντίζω, φροντίδα,
 παράφρων...)
 γλῶσσαν < γλῶσσα
διγλωσσία, γλωσσικός
 (γλωσσοδέτης, γλωσσολογία,
 γλωσσοπλάστης, γλωσσομαθής...)
 μανθάνειν < μανθάνω
 μάθηση (εκ-) αμαθής (πολυ-)
 (μαθητής, μαθητικός, μαθηματικός,
 αμάθητος, μαθησιακός...)
 ἐκσώζεται < σώζομαι
 σωτηρία, σωστικός
 (διάσωση, σωτήρας, σωτήριος,
 σωσίδιος, σωστός, ναυαγοσώστης...)

6. α
Πτώσεις	ἄγαλμα	μείζον
Γενική Ενικού	του ἀγάλματος	μείζονος
Αιτιατική Πλη-
θυντικού	τα ἀγάλματα	μείζονα μείζω

β

	Μέλλοντας	
Ρήματα		Γ' ενικό
φρονεῖν		φρονήσει
πράσσοντος		πράξει
ἔχειν		ἔξει-σχήσει
ὄρας		ὄψεται
ἔστιν		ἔσται

7.
 τιμιώτερον (στ. 702) είναι κατηγορούμενο στο κτήμα
 ὅστις (στ. 707) είναι υποκείμενο στο δοκεῖ
 γλῶσσαν (στ. 708) είναι αντικείμενο στο ἔχειν
 δένδρων (στ. 713) είναι γενική διααιρετική στο ὅσα

ἐγκρατῆ (στ. 715) είναι προληπτικό κατηγορούμενο στο πόδα

Σημ: Το "τιμιώτερον" μπορεί να θεωρηθεί και επιθετικός προσδιορισμός στο "κτῆμα".